

*До разової спеціалізованої вченої ради
по захисту дисертації на здобуття ступеня
доктора філософії Стружом П.В.*

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Татарина Ігоря Івановича на дисертацію Стружа Павла Васильовича «Протидія розслідуванню порушень правил безпеки дорожнього руху та засоби її подолання», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Оцінка актуальності обраної теми. Актуальність теми є ключовим критерієм оцінювання дисертаційного дослідження, що вказує на наукову, практичну й соціальну значущість обраного напрямку. У контексті дисертації Стружа Павла Васильовича беззаперечним є те, що тема дослідження «Протидія розслідуванню порушень правил безпеки дорожнього руху та засоби її подолання» є своєчасною, глибоко обґрунтованою та заснованою на нагальних потребах слідчої практики й криміналістичної науки.

Забезпечення ефективного, всебічного, повного й неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, зокрема пов'язаних із порушенням правил безпеки дорожнього руху, залишається гостро актуальною у сучасній Україні. Проблема протидії розслідуванню, зокрема в справах про порушення правил безпеки дорожнього руху (ст. 286 КК України), залишається недостатньо розробленою в українській криміналістиці. Хоча сама категорія ДТП активно досліджується з позицій кримінального права, адміністративного права, судової експертизи, проте комплексна криміналістична оцінка саме протидії як поведінкової, організаційної, інформаційної перешкоди під час збирання доказів, ідентифікації винної особи або відновлення обставин події, досі не сформована.

Крім того, згідно з офіційними даними Департаменту патрульної поліції, лише у 2024 році на дорогах України відбулося 25 781 ДТП з потерпілими, у яких загинуло 3 202 особи та 32 023 зазнали травм (с. 17 дисертації). Це свідчить не тільки про серйозну криміногенну ситуацію у сфері безпеки дорожнього руху, але й про нагальну необхідність ефективного розслідування відповідних кримінальних правопорушень. У низці випадків особи, які є причетними до скоєння таких правопорушень, вживають цілеспрямованих заходів для перешкоджання встановленню істини у кримінальному провадженні: втеча з місця події, підкуп свідків, фальсифікація показань, вплив на експертів, приховування технічних слідів на транспортному засобі тощо.

Такі обставини вимагають не лише правової, а й криміналістичної реакції – розроблення системи ознак, тактичних прийомів і технічних засобів подолання протидії. Чинне кримінальне процесуальне законодавство, так само як і відомі наукові розробки, хоча й торкаються окремих аспектів явища протидії, однак не формують цілісної системи знань про це явище саме в контексті розслідування порушень правил дорожнього руху, не дають чітких алгоритмів дій для її виявлення, документування, подолання й запобігання. Залишається фрагментарною методика розслідування за ст. 286 КК України (особливо у випадках, коли немає очевидної вини учасників), а також відсутня усталена класифікація форм, способів і тактичних засобів нейтралізації протидії. Автор, на відміну від попередників, не зосереджується лише на загальних засадах протидії (як у працях О. В. Александренко, Л. І. Аркушею, А. Ф. Волобуєвим, В. К. Лисиченком, В. М. Плетенцем, В. В. Тищенком, В. М. Трепаком, Р. М. Шехавцовим, Б. В. Щуром та багатьма іншими науковцями) (с. 18 дисертації), а обирає вузький і конкретний об'єкт – розслідування ДТП.

Дисертант зумів комплексно й системно підійти до дослідження цієї теми, запропонувавши не лише класифікацію видів протидії, а й концептуальну модель подолання цього явища, що охоплює організаційно-управлінські, інформаційні, тактичні та криміналістичні засоби (с. 6, 112-116 дисертації). Таким чином, обрана тематика не лише відповідає викликам сьогодення, а й є практично орієнтованою, спрямованою на підвищення ефективності правоохоронної діяльності та захисту прав учасників кримінального провадження.

Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів. Вона зумовлена як об'єктивними суспільними потребами, так і науково-дослідницькими прогалинами, які робота Стружа П.В. успішно прагне заповнити.

Оцінка наукової обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Рівень наукової обґрунтованості дисертації Струж Павла Васильовича є високим і відповідає критеріям, встановленим до наукових кваліфікаційних праць на здобуття ступеня доктора філософії. Наукові положення, висновки й рекомендації, викладені у роботі, ґрунтуються на ретельному аналізі наукових джерел, узагальненні практики, системному методологічному підході й особистому досвіді дисертанта у сфері практичного кримінального провадження.

Особливої ваги дисертаційному дослідженню надає використання репрезентативної емпіричної бази: 145 кримінальних проваджень, розслідуваних за ст. 286 КК України, а також 84 інших проваджень з подібними слідчими ситуаціями, які супроводжувалися активною протидією. Додатково проведено анкетування 109 слідчих, що забезпечило емпіричну перевірку авторських

припущень, побудову типологій слідчих ситуацій та уточнення реального стану протидії у правоохоронній практиці (с. 20 дисертації).

Методологічний інструментарій, використаний дисертантом, відзначається різноманітністю, релевантністю й глибоким осмисленням. Зокрема, застосовано: діалектичний метод – як загальнофілософський принцип для дослідження природи протидії як явища, що змінюється у залежності від типу правопорушення, фази досудового розслідування, суб'єктного складу учасників; метод аналізу й синтезу – для виокремлення елементів криміналістичної характеристики протидії, побудови її моделі, зіставлення з тактичними й доказовими діями слідчого; системно-структурний метод – при дослідженні організаційних і нормативних механізмів, у межах яких функціонує система подолання протидії, її суб'єктно-об'єктна структура; метод моделювання – при створенні типових слідчих ситуацій, передбаченні алгоритмів подолання протидії на різних етапах дізнання/слідства; соціологічний метод – при зборі емпіричних даних через анкетування, що забезпечило об'єктивізацію теоретичних висновків; формально-юридичний метод – при аналізі норм КПК України та підзаконних актів, які регламентують розслідування ДТП та дії слідчих в умовах опору процесуальним діям.

Оволодіння дисертантом методологією наукового пізнання не викликає сумнівів. Застосовані методи відповідають предмету й об'єкту дослідження, забезпечують достовірність здобутих результатів і належний рівень їх верифікації. Висновки зроблені дисертантом є логічними, обґрунтованими, побудованими на власному аналізі практики, що підвищує їх наукову цінність і прикладну значущість.

Оцінка новизни представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень та рівня виконання поставленого наукового завдання.

Дисертаційне дослідження Стружа Павла Васильовича вирізняється високим ступенем наукової новизни, яка проявляється як на рівні сформульованих понять і підходів, так і у запропонованих практико-орієнтованих рішеннях. У межах роботи було отримано результати, які не тільки поглиблюють наявні теоретичні уявлення про протидію розслідуванню, а й формують нові концептуальні засади для розвитку криміналістичної методики.

До положень, що можуть претендувати на наукову новизну, на погляд рецензента, серед іншого слід віднести такі:

- визначено криміналістичну характеристику протидії розслідуванню окремого різновиду кримінального правопорушення, як систему даних про типові криміналістично значимі її ознаки, відомості про які є необхідними для виявлення фактів здійснення протидії розслідуванню, з'ясування їх впливу на джерела фактичних даних про обставини події кримінального правопорушення та осіб, причетних до неї, визначення засобів подолання протидії. Обґрунтовано потребу

включити її як окремий компонент, поряд із криміналістичною характеристикою кримінального правопорушення, в структуру методики його розслідування;

- запропоновано виділяти як компоненти криміналістичної характеристики протидії розслідуванню окремого виду кримінального правопорушення характеристику: 1) суб'єктів протидії розслідуванню, їх мотивів та типових об'єктів впливу; 2) форм, способів протидії розслідуванню та їх вплив на джерела фактичних даних про обставини події кримінального правопорушення; 3) ознак застосування певних способів протидії розслідуванню;

- удосконалено уявлення про різновиди суб'єктів протидії розслідуванню порушень правил безпеки дорожнього руху, мотиваційну основу їх дій та потенціал чинення протидії, різновиди способів приховування слідів ДТП та причетності особи до неї, а також способи внутрішнього та зовнішнього впливу на хід та результати досудового розслідування;

- набули подальшого розвитку уявлення щодо структури діяльності з подолання протидії розслідування шляхом обґрунтування необхідності запровадження в науковий обіг визначення наступного після виявлення протидії етапу – нейтралізації/усунення протидії розслідуванню. Нейтралізація передбачає здійснення заходів, які виключають ефективність протидії розслідуванню певним способом, а при усуненні протидії – відбувається її повне припинення з боку суб'єкта протидії;

- набули подальшого розвитку погляди на систему засобів подолання протидії розслідуванню, до числа яких запропоновано, поряд з правовими та криміналістичними засобами, включати організаційно-управлінські та інформаційні.

У дисертації містяться й інші положення, які було удосконалено або ж вони набули подальшого розвитку (с. 21-23).

Таким чином, наукове завдання, поставлене в межах дослідження, — сформулювати комплексну систему знань щодо протидії розслідуванню порушень правил безпеки дорожнього руху та засобів її подолання — виконано повною мірою. Дисертація забезпечує як оновлення теоретичних засад, так і створює практичні інструменти для правоохоронців, що свідчить про високий рівень завершеності та самостійності наукової праці.

Теоретична та практична значимість результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що основні результати дослідження можуть бути використані: у науково-дослідній сфері – для подальших досліджень проблем розслідування злочинів у сфері транспорту (Акт впровадження у наукову діяльність Львівського державного університету внутрішніх справ результатів дослідження від 08.04.2025 № 5; у правозастосовній діяльності – під час досудового розслідування фактів порушень правил безпеки дорожнього руху; в освітньому процесі – під час проведення занять з навчальних дисциплін

«Криміналістика», «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень», «Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні», підготовки методичної літератури (Акт впровадження у освітній процес Львівського державного університету внутрішніх справ результатів дослідження від 08.04.2025 №23).

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Структура дисертації повністю відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Загальний обсяг становить 240 сторінок, з яких основна частина тексту — 174 сторінки. Робота складається зі вступу, двох розділів які вміщують шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел (121 найменування), а також додатків, що містять емпіричні матеріали та приклади практики.

Вступ містить чітке визначення об'єкта, предмета, мети, завдань дослідження, його новизни, теоретичної та практичної значущості, а також положень, які виносяться на захист. Уже на цьому етапі видно цілісність підходу дисертанта до теми, а також логічний зв'язок між обраною проблематикою та науковим апаратом.

У першому розділі «Теоретичні основи формування змісту криміналістичної характеристики протидії розслідуванню порушень правил безпеки дорожнього руху» розглянуто теоретико-криміналістичні засади вивчення протидії досудовому розслідуванню, зокрема у провадженнях, що стосуються кримінальних правопорушень, передбачених ст. 286 КК України. Автор акцентує увагу на тому, що хоча такі правопорушення зазвичай мають необережний характер, протидія їх розслідуванню нерідко є цілеспрямованою, системною й навмисною. Дисертант аналізує загальнотеоретичні підходи до поняття «протидія» у кримінальному процесі, виокремлює основні форми її прояву: приховування доказів, перекручення обставин ДТП, вплив на свідків, створення хибних алібі, маніпуляції з місцем події чи технічним станом транспортного засобу тощо.

У процесі дослідження автор формулює власне визначення протидії розслідуванню, у якому враховано специфіку необережних злочинів та розкрито сутнісні ознаки цього явища. Струж П.В. здійснює детальний аналіз суб'єктного складу протидії: окремо виокремлюються винуватці ДТП, зацікавлені особи, родичі, водії інших транспортних засобів, а також окремі посадові особи, що можуть впливати на хід розслідування. Розділ також містить класифікацію способів протидії за характером, засобами реалізації та етапами кримінального процесу.

Значну увагу приділено криміналістичній характеристиці протидії як специфічного елементу методики розслідування ДТП. Дисертант доводить, що ефективне розслідування таких справ неможливе без урахування й активного подолання спротиву правосуддю.

У другому розділі «Особливості подолання протидії розслідуванню порушень правил безпеки дорожнього руху» – містить найбільш практико-орієнтовану частину роботи. У ньому розглядаються практичні засоби виявлення, фіксації та подолання протидії у кримінальних провадженнях, що стосуються дорожньо-транспортних правопорушень. Основну увагу автор приділяє систематизації та класифікації методів протидії, а також розробці ефективних механізмів їх нейтралізації. У центрі дослідження – слідча діяльність у ситуаціях, коли винна особа або її оточення перешкоджають встановленню істини через навмисні дії, спрямовані на ускладнення процесу доказування.

У межах розділу дисертант виділяє чотири основні групи засобів подолання протидії: організаційно-управлінські, інформаційні, криміналістичні та нормативно-правові. Автор пропонує алгоритми дій для слідчих у типових ситуаціях (знищення доказів, надання неправдивих показань, приховування місця перебування транспортного засобу), а також описує інструменти, що довели ефективність у практиці. Значну увагу приділено тактичним операціям, які доцільно застосовувати в умовах протидії розслідуванню даної категорії кримінальних правопорушень.

Крім того, розділ містить конкретні пропозиції щодо вдосконалення КПК України та практики органів досудового розслідування – зокрема в частині визначення меж повноважень, гарантій прав учасників та забезпечення об'єктивності результатів. Таким чином, розділ II є практико-орієнтованим і тісно пов'язаний із першою теоретичною частиною дослідження.

Висновки є логічним узагальненням отриманих результатів і чітко корелюють із поставленими завданнями. Їх зміст демонструє завершеність дослідження та обґрунтованість усіх положень, що виносяться на захист.

Дисертація виконана українською мовою, стиль – академічно-науковий, чіткий, логічний.

Таким чином, зміст дисертації відповідає критеріям академічної доброчесності, наукової зрілості й методологічної повноти. Структура роботи забезпечує повноту розкриття теми, а якість оформлення засвідчує належний рівень підготовки здобувача.

Відображення наукових положень в опублікованих працях. Наукові результати, отримані в процесі підготовки дисертаційної роботи, оприлюднені у відкритому доступі шляхом публікації в профільних наукових виданнях. Загалом автор опублікував: 3 наукові статті у фахових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, що належать до категорії «Б». У цих статтях відображено ключові наукові положення дисертації, зокрема методику подолання протидії, криміналістичну характеристику ДТП, процесуальні аспекти взаємодії між правоохоронними органами; 3 тези доповідей, оприлюднені на науково-практичних заходах, що свідчить про апробацію

результатів дослідження в професійному середовищі та їх відкрити наукову дискусію.

Такий обсяг публікацій цілком відповідає вимогам МОН України до оформлення результатів дослідження, засвідчує їх наукову значущість та підтверджує належне представлення основних положень дисертації в академічній спільноті.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Під час ретельного вивчення змісту дисертації фактів порушення академічної доброчесності не виявлено.

Незважаючи на високий науковий і практичний рівень дослідження, дисертація містить окремі положення, які мають **дискусійний або уточнюючий характер**. Вони не знижують загальної цінності роботи, але можуть стати основою для наукової полеміки під час захисту.

1. Дисертація Стружа Павла Васильовича, попри глибоке і системне висвітлення проблеми протидії розслідуванню кримінальних правопорушень, передбачених ст. 286 КК України, на мою думку, має одну важливу прогалину, яка потребує окремого зауваження: автор практично не приділяє уваги можливості протидії з боку потерпілих (с. 4-5 дисертації), хоча на практиці подібна поведінка є не менш поширеною, ніж протидія з боку підозрюваних або інших учасників події. У правовому сенсі, реалізація потерпілим свого права на захист чи обстоювання інтересів не може вважатися протидією, однак тоді, коли така поведінка перешкоджає встановленню істини, має свідомий і активний характер, вона повинна бути включена до переліку форм протидії. Відсутність аналізу зазначеного аспекту дещо звужує комплексність дослідження, адже ігноруються випадки, коли саме потерпілий або його представник виступає джерелом процесуальних ускладнень.

2. У дисертації пропонується авторське трактування способу, з якого виключено компонент «злочинного замислу» (як характерну ознаку умисних діянь) (с. 21 дисертації). Такий підхід заслуговує на увагу, однак вимагає додаткового аргументування в контексті теорії кримінального права. Було б корисно у ході захисту конкретизувати, як нова дефініція співвідноситься з конструкціями складу необережного злочину, а також з вимогами кримінальної процесуальної доказової діяльності.

3. Автор обґрунтовує доцільність використання організаційно-управлінських та інформаційних засобів як окремих категорій, проте не до кінця розкрито механізми їх взаємодії з оперативними підрозділами (с. 174 дисертації). Оскільки взаємозв'язок між слідчим, оперативником та іншими підрозділами часто є ключовим у подоланні протидії, доцільно було б додатково розробити або запропонувати схему (модель) координації дій між ними.

4. Варто зазначити, що в дисертаційному дослідженні Стружа Павла Васильовича недостатньо висвітлено питання подолання протидії розслідуванню в умовах дії правового режиму воєнного стану, який наразі триває в Україні.

Загалом зазначені зауваження відображають власну наукову позицію рецензента, а окремі із них можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час захисту дисертації.

Відсутність конфлікту інтересів. Рецензент не має реального чи потенційного конфлікту інтересів щодо здобувача та/або його наукових керівників.

ВИСНОВОК: дисертація Стружа Павла Васильовича «Протидія розслідуванню порушень правил безпеки дорожнього руху та засоби її подолання» є самостійним, оригінальним, актуальним науковим дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані результати, які несуть сутнісне теоретичне і практичне значення та вирішують важливе наукове завдання, що має істотне значення для теорії і практики кримінального процесу.

Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор Струж Павло Васильович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент

**Доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету № 1 (з підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України)
Львівського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

Ігор ТАТАРИН